

Sygn. akt III AUa 61/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 października 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie następującym:

Przewodniczący:	Sędzia Beata Górka (spr.)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 13 października 2021 r. w S.

sprawy I. P.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S.

o prawo do renty rodzinnej

na skutek apelacji ubezpieczonej

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. akt VI U 942/20

1. oddała apelację,

2. przyznaje radcy prawnemu R. T. od Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w Szczecinie kwotę 120 zł (sto dwadzieścia złotych) powiększoną o kwotę podatku od towarów i usług, tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

	Beata Górka	
--	-------------	--

Sygn. akt III AUa 61/21

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 15 czerwca 2020 roku organ rentowy - Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S., działając na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, po rozpatrzeniu wniosku z dnia 6 maja 2020 roku, odmówił I. P. prawa do renty rodzinnej po zmarłej w dniu 5 lipca 2000 roku córce A. P..

Odwołanie od tej decyzji wniosła I. P., domagając się jej zmiany poprzez przyznanie prawa do renty rodzinnej po zmarłej córce.

W odpowiedzi odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie, podtrzymując jednocześnie argumentację zawartą w zaskarżonej decyzji.

Wyrokiem z 16.12.2020 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie oddalił odwołanie oraz przyznał od Skarbu Państwa Sądowi Okręgowemu w Szczecinie na rzecz radcy prawnego R. T. kwotę 131 (sto trzydzieści jeden) złotych (brutto) tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonej z urzędu.

Sąd Okręgowy ustalił, że córka ubezpieczonej I. P. - A. P., urodziła się w dniu (...), zmarła w dniu 5 lipca 2000 roku.

A. P. od dnia 14 kwietnia 1993 roku pobierała rentę z tytułu niezdolności do pracy. Ostatnio przed śmiercią - od 1 czerwca 2000 roku - przysługiwała jej renta w kwocie 432,77 zł. Świadczenie podwyższone zostało do kwoty najniższej renty, tj. 470,51 zł.

Prawo do świadczenia rentowego przyznane było A. P. z uwagi na rozpoznaną u niej schizofrenię paranoidalną - orzeczeniem lekarza orzecznika ZUS z 11 lutego 2000 roku, uznana została za osobę całkowicie niezdolną do pracy i niezdolną do samodzielnej egzystencji od 10 lutego 2000 roku. Lekarz orzecznik wskazał, że A. P. wymaga pomocy osób innych.

A. P. miała córkę K. P., która mieszkała z nią i razem z odwołującą I. P. w mieszkaniu znajdującym się w S. przy u. D.. I. P. na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Szczecinie z dnia 7 czerwca 2001 roku, ustanowiona została rodziną zastępczą dla K. P..

K. P. otrzymała po śmierci A. P. prawo do renty rodzinnej po zmarłej matce. Prawo do tego świadczenia przysługiwało jej do dnia 30 września 2019 roku.

I. P. - matka zmarłej A. P. - od dnia 3 kwietnia 1992 roku do 31 października 2003 roku uprawniona była do renty z tytułu niezdolności do pracy, a od 1 listopada 2003 roku przysługuje jej prawo do emerytury. Świadczenie rentowe ubezpieczonej wynosiło na dzień 1 czerwca 2000 roku - 589,30 zł. Emerytura ubezpieczonej wynosi na dzień 1 maja 2020 roku - 1.486,44 zł miesięcznie. I. P. otrzymuje również dodatek pielęgnacyjny w kwocie 222,91 zł miesięcznie.

Renta rodzinna po zmarłej A. P. wynosiłaby na dzień złożenia wniosku po rentę rodzinną 1.200 zł (kwota minimalna).

Na podstawie tak dokonanych ustaleń Sąd Okręgowy zważył, że odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie.

Stan faktyczny w sprawie Sąd I instancji ustalił w oparciu o dowody z dokumentów zgromadzonych w aktach sądowych i aktach rentowych.

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z treścią art. 67 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2020r., poz. 53) do renty rodzinnej uprawnieni są rodzice.

Stosownie natomiast do treści art. 71 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, rodzice mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli:

- 1) ubezpieczony (emeryt lub rencista) bezpośrednio przed śmiercią przyczynił się do ich utrzymania;
- 2) spełniają odpowiednio warunki określone dla wdowy i wdowca w art. 70 ust. 1 i 2 oraz, co do wieku, również w art. 70 ust. 5.

Sąd orzekający ocenił, że w niniejszej sprawie kwestia sporna sprowadza się jedynie do ustalenia, czy A. P. bezpośrednio przed śmiercią przyczyniała się do utrzymania swojej matki I. P., w rozumieniu przepisu art. 71 punkt 1 ww. ustawy. Spełnienie pozostałych warunków określonych w art. 71 ust. 1 punkt 2 nie było sporne.

Na wstępie Sąd Okręgowy wskazał, że użyte w przepisie art. 71 pkt 1 ustawy emerytalnej pojęcie „przyczyniania się do utrzymania” wielokrotnie było przedmiotem wykładni Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, co doprowadziło do utworzenia jednolitego i utrwalonego już obecnie sposobu rozumienia tego zwrotu.

Zgodnie z tym poglądem, wyrażonym wprost między innymi w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2011 roku, II UK 65/11 (M.P.Pr 2002/3/159-162), renta rodzinna po śmierci dziecka przysługuje rodzicom tylko wtedy, gdy sami nie mogli sobie zapewnić utrzymania i dziecko bezpośrednio przed śmiercią przyczyniało się do ich utrzymania.

Sąd orzekający podał, że podobnie Sąd Apelacyjny w Rzeszowie w wyroku z dnia 20 lutego 2013 roku, III AUa 1187/12 (LEX nr 1283094) wskazał, iż pojęcie przyczyniania się z art. 71 u.e.r.f.u.s. odnosi się do utrzymania rodziców. Przyczynianie się do utrzymania rodziców nie wynika ze zwiększenia dochodu rodziców, lecz z partycypowania w kosztach ich utrzymania, którego nie mogą sobie sami zapewnić. Przyczynianie się do utrzymania rodziców nie może być ujmowane jako wszelka pomoc rzeczowa lub finansowa udzielana przez dziecko rodzicom, gdyż czym innym jest wykazanie choćby częściowego pozostawania na utrzymaniu zmarłego i czym innym pomoc finansowa udzielana rodzicom. Ta ostatnia jest zakresowo szersza niż choćby częściowe przyczynianie się do ich utrzymania. Chodzi bowiem o to, że nie każda pomoc finansowa dziecka stanowić będzie przyczynianie się do utrzymania rodziców. Przyczynianie się do utrzymania nie może być zatem rozumiane jako „dodanie, przysporzenie” rodzicom środków finansowych lub rzeczowych i przez to określenie ich statusu materialnego, w sytuacji gdy mają zapewnione utrzymanie z własnych dochodów.

Analogicznie Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 20 kwietnia 2016 roku, III AUa 1156/15 (LEX nr 2063781) stwierdził, że dla spełnienia przesłanki „przyczyniania się do utrzymania” wystarczające jest wykazanie choćby częściowego pozostawania na utrzymaniu zmarłego. Renta rodzinna po śmierci dziecka przysługuje rodzicom tylko wtedy, gdy sami nie mogli sobie zapewnić utrzymania i dziecko bezpośrednio przed śmiercią przyczyniało się do ich utrzymania. Renta rodzinna dla rodziców nie może wynikać z samej dysproporcji i większych dochodów dziecka niż dochody rodziców. „Przyczynianie się do utrzymania rodziców” nie może być też rozumiane tylko jako poprawa standardu życia rodziców. Sytuacja taka może zachodzić, mimo że mają oni swoje utrzymanie.

Sąd Okręgowy dostrzegł, że również Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 27 września 2016 roku, III AUa 878/15 (LEX nr 2137059) wskazał, że wykładania celowościowa i logiczna sformułowania „przyczyniał się do ich utrzymania” nakazuje przyjąć, że w art. 71 pkt 1 u.e.r.f.u.s. chodzi o sytuację, w której emeryt lub rencista, realizując swój obowiązek alimentacyjny poprzez pomoc finansową świadczoną na rzecz swoich rodziców, podnosił ich status materialny, a jego śmierć doprowadziła do pogorszenia się tego statusu. Konkretnie rzecz ujmując, jeżeli rodzice zmarłego ubezpieczonego dziecka mogą zapewnić sobie niezbędne samoutrzymanie się z własnych źródeł lub dochodów bez ryzyka niedostatku w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych, to nie przysługuje im prawo do renty rodzinnej po zmarłym dziecku, ponieważ w takiej sytuacji śmierć ubezpieczonego zstępного nie pozbawia rodziców własnych środków niezbędnych do zaspokojenia ich podstawowych potrzeb życiowych. Innymi słowy przyczynianie się ubezpieczonego zstępного do utrzymania rodziców uzasadnia nabycie przez nich prawa do renty rodzinnej po zmarłym ubezpieczonym dziecku na podstawie art. 71 pkt 1 u.e.r.f.u.s. tylko wtedy, gdy polegało na spełnieniu, także dobrowolnym, obowiązku alimentacyjnego wobec rodziców pozostających w niedostatku.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy Sąd Okręgowy zauważył, iż nie budzi wątpliwości, że zmarła A. P. bezpośrednio przed śmiercią, a także we wcześniejszym okresie, mieszkała wraz ze swoją córką K. P. i ubezpieczoną I. P., prowadziła z nią wspólne gospodarstwo domowe i mogła w pewien sposób przyczyniać się do utrzymania I. P., przeznaczając część należnej jej renty na wspólne utrzymanie. Jednakże, zdaniem Sądu I instancji, na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego nie sposób wywieść wniosku, że z racji wspólnego zamieszkiwania zmarła A. P. przyczyniała się do utrzymania matki w rozumieniu przepisu art. 71 pkt 1 ustawy emerytalnej.

Sąd Okręgowy zaznaczył, że nie można pominąć, iż w chwili śmierci córki A. P., I. P. dysponowała swoim własnym źródłem utrzymania, z którego pokrywała podstawowe, zwykle tj. niezbędne potrzeby życiowe. Otrzymywała wówczas rentę z tytułu niezdolności do pracy, która na dzień 1 czerwca 2000 roku (tj. przed śmiercią A. P.) wynosiła – 589,30 zł. Natomiast wysokość renty inwalidzkiej przysługującej A. P. na dzień 1 czerwca 2000 roku, to kwota 432,77 zł i świadczenie to podwyższone zostało do kwoty najniższej renty, tj. do kwoty 470,51 zł.

Zdaniem Sądu Okręgowego mając na uwadze wysokość uzyskiwanego przez zmarłą świadczenia rentowego w wysokości 470,51 zł miesięcznie, nie sposób przyjąć, by ze świadczenia tego przyczyniała się do utrzymania matki, ponieważ kwota która pozostałaby jej do dyspozycji, nie starczałaby zmarłej na zaspokojenie jej potrzeb. Zauważyć bowiem należy, że A. P. była matką samotnie wychowującą córkę K. P. i zapewne uzyskiwane dochody w postaci renty inwalidzkiej, przeznaczała na utrzymanie siebie i swojej córki.

Sąd Okręgowy uznał, że zestawiając powyższe okoliczności logiczny wydaje się wniosek, iż A. P. choć mogła partycypować w kosztach swojego utrzymania z racji wspólnego zamieszkiwania z matką, to nie stanowiło to przyczyniania się do utrzymywania I. P.. Tym samym w ocenie Sądu I instancji w przedmiotowej sprawie przesłanka określona w art. 71 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, tj. przyczynianie się do utrzymania rodziców, nie została spełniona.

Wnioski powyższe Sąd Okręgowy wywiódł na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego w aktach emerytalno – rentowych odwołującej oraz jej córki A. P.. Do akt niniejszej sprawy odwołująca nie dołączyła żadnych dowodów, na okoliczność kosztów utrzymania jej przez zmarłą córkę, kosztów leczenia, czy innych, których nie była w stanie ponieść sama. Materiał w postaci dokumentów, w ocenie Sadu Okręgowego, nie wskazuje więc przyczyniania się przez zmarłą A. P. do utrzymania wnioskodawczyni w związku z ryzykiem niedostatku, w którym ewentualnie miałyby się znaleźć.

Sąd Okręgowy argumentował, że niezależnie od powyższego wskazać należy - mając na uwadze, iż renta rodzinna jest pochodną świadczenia, jakie przysługiwało lub przysługiwałoby zmarłemu, gdyby złożył wniosek o to świadczenie – że renta rodzinna, która przysługiwałaby ubezpieczonej pod warunkiem spełnienia przez nią ustawowych przesłanek, byłaby niższa i to znacznie, od świadczenia emerytalnego pobieranego przez odwołującą. Sąd orzekający przypomniał - jak wskazał organ rentowy w piśmie z dnia 26 listopada 2020 roku - że emerytura I. P. na dzień 1 maja 2020 roku wynosiła 1.486,44 zł miesięcznie, podczas gdy renta rodzinna po zmarłej A. P. stanowiłaby na ten sam dzień pewną część znacznie mniejszej kwoty - 1.200,00 zł (kwota minimalnej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy).

Podsumowując Sąd I instancji stwierdził, że niespełnienie przesłanki przyczyniania się zmarłego do utrzymania matki w rozumieniu art. 71 ustawy emerytalno - rentowej powoduje, iż brak jest po stronie odwołującej I. P. podstaw do przyznania jej prawa do renty rodzinnej po córce.

Kończąc – odnosząc się do treści odwołania ubezpieczonej oraz licznych pism procesowych składanych w toku niniejszego postępowania, w których wskazywała na to, że zgon jej córki nastąpił w wyniku przestępstwa oraz na nieprawidłowości w postępowaniu Prokuratury Rejonowej w Szczecinie, a zatem na okoliczności nie dotyczące wnioskowanego świadczenia – Sąd Okręgowy wskazał, że w postępowaniu odwoławczym nie może rozpatrywać kwestii wykraczających poza zakres zaskarżonej decyzji. Zarówno wniosek ubezpieczonej z dnia 6 maja 2020 roku, jak i zaskarżona decyzja z 15 czerwca 2020 roku, dotyczyły prawa do renty rodzinnej po zmarłej córce A. P.. Tym samym dochodzenie przed Sądem innych roszczeń, które nie były przedmiotem decyzji organu rentowego jest niedopuszczalne.

Mając na uwadze powyższe okoliczności, Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. oddalił odwołanie, o czym orzekł w pkt. I sentencji wyroku.

W toku postępowania ubezpieczona była reprezentowana przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, który przed zamknięciem rozprawy złożył wniosek o przyznanie kosztów zastępstwa procesowego oświadczając, iż nie zostały opłacone ani w całości ani w części.

Mając to na uwadze, Sąd Okręgowy w pkt II wyroku orzekł o kosztach pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonej z urzędu orzeczono w oparciu o § 15 ust. 2 w zw. z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (DZ. U. z 2019r., poz. 68) przyznając od Skarbu Państwa Sąd Okręgowy w Szczecinie na

rzecz Rady prawnej R. T. kwotę 131,00 zł, tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonej z urzędu.

Z wyrokiem w części, tj. w zakresie punktu I nie zgodziła się ubezpieczona. Rozstrzygnięciu zarzuciła:

1) naruszenie przepisów postępowania:

- art. 200 § 11 kpc i art. 200 § 14 kpc poprzez nieprzekazanie sądowi właściwemu części żądań, które nie podlegały rozpoznaniu przez Sąd Okręgowy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S.,

2) nierozpoznanie istoty sprawy poprzez pominięcie przez Sąd pierwszej instancji żądań składanych przez ubezpieczoną w toku postępowania, zaniechanie zobowiązania ubezpieczonej do doprecyzowania żądań i przekazania sprawy do rozpoznania innym sądom rzeczowo i miejscowo właściwym.

Wskazując na powyższe skarżąca wniosła o:

1) uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I Instancji, przy uwzględnieniu kosztów dotychczasowego postępowania,

2) zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonej I. P. kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych,

3) przyznanie od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Szczecinie na rzecz pełnomocnika radcy prawnej R. T. kosztów nieopłaconej pomocy prawnej w postępowaniu apelacyjnym w kwocie 120 zł (sto dwadzieścia złotych), powiększone o podatek VAT w kwocie 27, 60 zł (dwadzieścia siedem złotych sześćdziesiąt groszy).

W odpowiedzi na apelację organ wniósł o jej oddalenie w całości.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Na wstępie, uwzględniając treść art. 387 § 2¹ pkt 1 k.p.c., wskazać należy, że Sąd Apelacyjny dokonując własnej oceny przedstawionego pod osąd materiału procesowego stwierdził, że Sąd Okręgowy prawidłowo przeprowadził postępowanie dowodowe, a poczynione ustalenia nie są wadliwe i znajdują odzwierciedlenie w treści przedstawionych w sprawie dowodów. Sąd Apelacyjny czyni ustalenia Sądu Okręgowego częścią uzasadnienia własnego wyroku, nie znajdując potrzeby ponownego ich szczegółowego przytaczania.

Zgodnie z treścią przepisu art. 71 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 z późn. zm.) rodzice mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli: 1) ubezpieczony (emeryt lub rencista) bezpośrednio przed śmiercią przyczynił się do ich utrzymania; 2) spełniają odpowiednio warunki określone dla wdowy i wdowca w art. 70 ust. 1 i 2 oraz, co do wieku, również w art. 70 ust. 5.

Bezsporne w sprawie jest, że wnioskodawczyni spełnia warunek z pkt 2 ww. przepisu. Poza sporem jest również, że A. P. mieszkała wraz ze swoją matką. Natomiast sporna kwestia sprowadzała się do ustalenia, czy zmarła córka wnioskodawczyni A. P. bezpośrednio przed śmiercią, przyczyniała się do jej utrzymania.

Na ocenę przesłanki przyczynienia się do utrzymania znaczenie ma, oprócz realizacji pomocy finansowej świadczonej na rzecz rodziców, także okoliczność, że pomoc ta podnosi poprawia sytuację materialną rodziców, a śmierć ubezpieczonego doprowadza do pogorszenia tej sytuacji.

Jak wynika wprost z ustalonego w sprawie stanu faktycznego, A. P. przed śmiercią uzyskiwała rentę inwalidzką w kwocie 470, 51 zł. Wnioskodawczyni zaś w tamtym czasie dysponowała własnym źródłem utrzymania, mianowicie otrzymywała rentę z tytułu niezdolności do pracy w wysokości 589, 30 zł.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny uznał, że wbrew zasadom logiki oraz doświadczenia życiowego jest, by w sytuacji uzyskiwania dochodu na poziomie 470 zł miesięcznie zmarła była w stanie choćby w minimalnym stopniu przyczynić się do utrzymania matki. Zwłaszcza mając na uwadze, że córka apelującej była osobą chorą, rozpoznano u niej schizofrenię paranoidalną. Wymagała zatem leczenia, w tym z pewnością stałego zażywania leków. Dodatkowo posiadała na utrzymaniu małoletnią córkę. W tych okolicznościach Sąd Odwoławczy nie miał wątpliwości, że osobą wspierającą finansowo była raczej sama wnioskodawczyni, aniżeli jej córka.

Stąd wywieść trzeba ostateczny wniosek, iż apelująca nie spełniła przesłanki z art. 71 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a zatem nie przysługuje jej renta rodzinna po zmarłej córce.

Wobec zarzutów apelacji raz jeszcze dostrzec trzeba, że zakres postępowania sądowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wyznacza treść zaskarżonej decyzji. Sąd pracy i ubezpieczeń społecznych rozpoznając sprawę może orzekać w takim zakresie, jaki wynika z treści zaskarżonej decyzji. W sprawie z odwołania od decyzji organu rentowego sąd I instancji kontroluje jej zgodność z prawem, a sąd II instancji – prawidłowość rozstrzygnięcia sądu I instancji w odniesieniu do stanu rzeczy (faktycznego i prawnego) istniejącego w chwili wydania przez organ rentowy decyzji. Ubezpieczona nieustępliwie w oku postępowań przed Sądem tak I jak i II instancji odwołuje się do postępowań karnych, domaga się zadośćuczynienia, podczas gdy roszczenia te wykraczają poza zakres zaskarżonej decyzji z 15.06.2020 r. i nie są przedmiotem rozpoznania w niniejszej sprawie.

Przedmiotem kontroli, zarówno przed Sądem Okręgowym, jak i przed Sądem Apelacyjnym jest jedynie decyzja z dnia 15.06.2020 roku odmawiająca prawa do renty rodzinnej.

Biorąc powyższe pod uwagę wskazać należy, że prawidłowo uznał Sąd Okręgowy, że wnioskodawczyni nie wypełniła przesłanek koniecznych do przyznania prawa do renty rodzinnej po zmarłej A. P..

W tej sytuacji Sąd Apelacyjny, dzieląc stanowisko Sądu Okręgowego, na mocy art. 385 k.p.c., oddalił apelację wnioskodawczyni jako bezzasadną.

Beata Górńska